

Досліджені етапи процесу впровадження, критерії оцінки та відбору інновацій для використання в шкільній практиці, обґрунтовано процес упровадження досягнень педагогічної науки, виховних та дидактичних технологій, а також умови його успішного здійснення.

Исследуются этапы процесса внедрения, критерии оценки и отбора инноваций для использования в школьной практике, обосновывается процесс внедрения достижений педагогической науки, воспитательных и дидактических технологий, а также условия его успешного осуществления.

The stages of process implementation, evaluation and innovation selection criteria for usage in school practice are investigated, the process of pedagogical science achievements implementation, upbringing & didactic technologies and conditions for its successful realization are proved.

УПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙ – СТРАТЕГІЯ ПРИСКОРЕНОГО РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ І ТЕОРІЇ¹

А. М. Бойко

В умовах глобалізаційних процесів особливої гостроти й актуальності набули щодо освіти і виховання принаймні дві проблеми: а) підвищення якості наукових пошуків, зокрема теоретичного рівня досліджень, їх звернення до ключових практичних завдань; б) забезпечення інтенсивності упровадження нових результатів педагогічних досліджень, передового досвіду й педагогічних технологій у практику. На основі розв'язання цих проблем стає цілком реальною вимога піднесення рівня науково-педагогічної культури педагогів, забезпечення високої якості навчально-виховного процесу і результативності діяльності кожного вчителя.

Проте освіта є системою консервативного типу. Тому насамперед вона не сприяє поспішним інноваціям. Новації в своїй основі мусять мати традиційне, вічне, але водночас навчальні заклади покликані відповідати "духові часу" і знаходити адекватну педагогічну відповідь на виклики суспільних перетворень. Отже, з одного боку, нововведення позбавляють школу здорового консерватизму, а з іншого – інновації забезпечують її розвиток. До того ж, на ринку освітньої праці оцінюється передусім здатність на основі знань виконувати інноваційні функції. Розмірковуючи над цим, усвідомлюємо творчу сутність освітньої діяльності, а у зв'язку з нею потребу науково зумовленої, практично спрямованої виваженої новаторської діяльності, оскільки існуюча система освіти не повністю відповідає вимогам інноваційного суспільства.

Таким чином, для поступального руху

у своєму реформуванні і розвитку сучасні навчально-виховні заклади потребують постійного удосконалення педагогічного процесу на наукових засадах, що досягається на основі впровадження в їх практику нових досягнень науки, новітніх дидактичних і виховних технологій, передового досвіду. Якщо для колишньої масової школи тенденція власного творчого пошуку і прагнення звіряти свою діяльність з новими результатами наукових досліджень і надбаннями практичної інноваційної діяльності було добрим побажанням, то для сучасних навчально-виховних закладів це стало нормою, без якої неможливе їх повноцінне функціонування. У зв'язку з цим науково обґрунтоване впровадження нового розглядаємо як необхідну, обов'язкову загальну умову розвитку навчально-виховних закладів і як складову їх навчально-виховного, науково-методичного та організаційно-педагогічного процесу.

Теоретичні узагальнення про роль упровадження в оптимізації співвідношення педагогічної теорії і практики вперше були здійснені П.П. Блонським, С.Т. Шацьким, В.Я. Струминським. Значний внесок у розвиток проблеми зробили В.Є. Гмурман, М.К. Гончаров, М.А. Данилов, І.А. Каїров, О.Я. Савченко, М.Н. Скаткін, В.О. Сухомлинський. У сучасних умовах, не відкидаючи здорової традиційності, спостерігається зростання інтересу до впровадження нового.

Проте, незважаючи на потреби цивілізації й інтерес до нового, не всі навчальні заклади своєчасно його впроваджують.

¹У статті використані матеріали праці автора "Виховання людини: нове і вічне". – Полтава, 2006. – 566 с.

Причини, які гальмують упровадження, мають місце як у сфері науки, так і в практичній діяльності, оскільки воно залежить від продуктивності науки й організаційних зусиль суб'єктів упровадження. Головною причиною, що гальмує впровадження нового, є відсутність науково-методичного обґрунтування самого процесу впровадження, а також критеріїв оцінки і відбору новацій для використання їх у практиці. Нами науково обґрунтований поетапний процес упровадження і розроблені практичні критерії оцінки і відбору нового. При цьому аналізу підлягав лише науково-педагогічний аспект дослідження проблеми впровадження, хоч, як правильно робить висновок О.Я. Савченко, "впровадження потребує системного підходу і має охоплювати нормативний, науковий і економічний аспекти" [4].

Педагогічний аспект привернув нашу увагу до того, що, поряд з поняттям "передовий педагогічний досвід", яке несправедливо почало відходити в минуле, широкого вжитку в сучасних умовах набули терміни "педагогічні технології", "інноваційні знахідки". З'явилися нові види педагогічної діяльності – "інноваційна діяльність", "професійна діяльність з нововведення". Вчителі і вчені розглядаються як суб'єкти нововведень. "Нове", "новації" доцільно трактувати, на наш погляд, як рядоположні поняття. Вони покликані забезпечувати в практиці найвищі педагогічні результати, можуть бути як окремими ланками, новими засобами і напрямками роботи, так і технологіями, системами, що охоплюють усю діяльність школи, надаючи педагогічному процесу інноваційного характеру.

Останнім часом з'явилось поняття "інноваційна педагогічна діяльність". Це такий вид педагогічної діяльності, який спрямовується на конструювання, створення, апробацію, впровадження чи поширення досягнень передового досвіду педагогічної науки, технологій. "Педагогічна діяльність" є родовим поняттям по відношенню до поняття "інноваційна діяльність", що виступає засобом її удосконалення й успішного здійснення в сучасних умовах.

У практичній діяльності вчителя високо цінується передовий педагогічний досвід, а в теорії його повністю витіснило поняття "інновації", хоч ці поняття дуже близькі за своїм значенням. Справжній передовий досвід має інноваційний характер. Педагогічні інновації можуть мати виховне і навчальне значення, а передовий педагогічний досвід набувати навчального і виховного характеру. Об'єднує їх і те, що технології й інші інновації функціонують на рівнях створення, осво-

ення і втілення, подібно до того, як передовий педагогічний досвід може стихійно виникати і спеціально конструюватися. Він вивчається, узагальнюється, поширюється. Звідси розуміння того, що організація впровадження – це засіб подолання розриву між теорією і практикою, регулювання й удосконалення їх існування у постійному наближенні однієї до іншої.

У педагогічній діяльності вчителі прагнуть до інноваційності, а для цього звертаються до наукових досягнень, відбирають найбільш ефективні технології, форми і види діяльності. При цьому підкреслимо, що витoki всіх новацій знаходяться в практиці. Специфіка педагогічної діяльності, як свідчить практика, полягає в тому, що вона може випереджувати об'єктивний закономірний процес виховання, коли, наприклад, виникає передовий педагогічний досвід чи інноваційна технологія, але може й відставати від нього, вступати в суперечності з прогресивними соціально-педагогічними тенденціями. Тому для подолання таких суперечностей педагогічна теорія покликана повніше виконувати свою прогностичну функцію, удосконалювати зміст і засоби діяльності, озброювати педагогів новими знаннями для того, щоб їхня діяльність набувала особистісно орієнтованого спрямування. Позитивні практичні результати одержують ті педагоги, які постійно об'єднують свою добросовісну працю з новими досягненнями науки; практичні узагальнення, до яких прийшли, – з досвідом; інноваційну думку – зі спостереженням та експериментом.

У наш час значна кількість наукової продукції видається АПН України, в різних видавництвах, у науково-дослідних і навчальних закладах. За останні роки лише в Полтавському національному педагогічному університеті імені В. Г. Короленка викладачами підготовлено 5557 одиниць друкованої продукції, з них – 28 підручників та понад 1000 програм, рекомендацій, навчальних посібників. Це потенційні об'єкти впровадження. Крім цього, існує нормативне (обов'язкове) й ініціативне, пряме і побічне впровадження.

Сучасний етап соціально-економічного розвитку України, світові глобалізаційні процеси постмодернізму, "обвальна інноваційність" загострили інтерес до проблеми педагогічної практики. У розв'язанні проблеми співвідношення теорії і практики виховання містяться величезні резерви подальшого їх розвитку, дослідження перспективних наукових ідей, зародження передового педагогічного досвіду, інноваційних педагогічних технологій, а отже, підвищення ефективності навчання і виховання в усіх типах сучасних нав-

чально-виховних закладів, а отже, формування в молоді здатності до інноваційного типу життя.

Шкільна практика є первинною по відношенню до педагогічної теорії тому, що вона є формою відображення реальної дійсності, виступає основою і критерієм наукових теоретичних пошуків. Ось чому вченому належить постійно вивчати педагогічну практику, відчувати потреби і зміни, які в ній відбуваються, а вчителю – удосконалювати свою практичну діяльність на основі нових досягнень педагогічної науки. Практику, яка дає у порівнянні з масовою більш високу ефективність і якість розв'язання виховних завдань і, як правило, має в своєму змісті нову педагогічну ідею, називаємо передовим педагогічним досвідом. У такому досвіді часто народжуються і формуються інноваційні педагогічні технології. Якщо масовий педагогічний досвід, як і традиційна технологія, розкриває те, що характеризує педагогічну практику і є в ній сьогодні, то передовий педагогічний досвід й інноваційні технології переконливо показують те, чого можна досягти в практиці, на основі яких засобів і за яких умов. Тому передовий досвід чи інноваційну технологію з більшою довірою сприймають педагогічні колективи, узагальнюють й оперативніше втілюють у практику. Отже, інноваційна педагогічна технологія найчастіше виникає на основі нової наукової ідеї чи інноваційної думки, виведеної із досвіду. "Передовий педагогічний досвід" може також ототожнюватися чи включатися в поняття "інноваційна технологія". А вони разом є складниками більш широкої категорії – "педагогічна практика". Передовий педагогічний досвід і педагогічні технології можуть також цілеспрямовано конструюватися під керівництвом учених і методичних працівників. Не можна ігнорувати передовий досвід, як і зводити його до механічної рецептури. Основоположник наукової педагогіки К.Д. Ушинський попереджав, що "передається думка, виведена із досвіду", а не копіюється діяльність учителя.

Педагогічна наука й інноваційні практичні надбання вчителя – взаємозумовлені явища. Виведена із передового досвіду вчителя чи його педагогічної технології узагальнююча думка є тим раціональним зерном, що складає їх сутність і нерідко виявляється новою ідеєю, новим науковим знанням, складником педагогічної теорії. Практика стимулює і спрямовує розвиток педагогічної теорії, а її передові технології й досвід вчителя сприяють піднесенню творчої активності педагогів, зростанню їхньої педагогічної культури, зародженню новаторства й інноваційних

педагогічних ідей, а також слугують зразком творчого і добросовісного ставлення до праці.

Теорія розвивається, черпаючи нові сили із практики. Новації, які народжуються на основі традицій, мають право на ефективне існування, в той же час традиції, не запліднені новаціями, нерідко втрачають життєві сили. Сьогодні спостерігається "обвал" різного типу інновацій, тому особливого значення, як перший етап упровадження, набуває оцінка і відбір нового, виникає проблема критеріїв відбору нового для впровадження в практику.

Нами визначені такі критерії: "актуальність", "відповідність часові", "гуманістичність" і "спрямованість на особистість", "відповідність меті", "системність", "методична підготовленість до впровадження", "наступність з раніше досягненим досвідом", "відповідність загальним тенденціям національної системи освіти", "цілісність", "гармонізація", "ефективність у сучасних умовах" і "реальна перспективність". Вони дозволяють, як свідчить найвищий комплексний критерій – практика, об'єктивно відбирати і оперативно впроваджувати в загальноосвітніх навчальних закладах нові результати педагогічних досліджень, освітніх і виховних технологій, передового педагогічного досвіду.

Щоб правильно користуватися названими критеріями, потрібно: по-перше, всебічно вивчити ідею чи інноваційну технологію, що рекомендується до впровадження; по-друге, підійти до її визначення колегіально; по-третє, співвіднести пропонований об'єкт упровадження з уже досягненим рівнем педагогічного процесу, його регіональними особливостями. Слід зазначити, що критерії мають прикладний, практичний характер для вчителя, проте важливі і для дослідника, бо об'єднують їхні зусилля, роблять співучасниками процесу впровадження.

Необхідно зважати на те, що повної єдності педагогічної теорії та шкільної практики досягнути майже неможливо. Подолання суперечності між ними потребує сумлінної праці, елективності, певних матеріальних затрат, оцінювання і постійного відбору нового для використання в практиці, а отже, найважливішим чинником їх єдності виступає впровадження нових досягнень педагогічної науки, досвіду і технологій у практику. Практична діяльність може бути успішною і відповідати рівневі розвитку науки в тій мірі, в якій педагоги, використовуючи досвід, уже накопичений раніше, кожного разу приводять його у відповідність з новими досягненнями науки і передовою практикою.

Зі сказаного видно, що практика є рушійною силою і кінцевою причиною успіхів у вихованні, але першоумовою прогресу в розвитку педагогічної теорії і шкільної практики є впровадження нових досягнень педагогічної науки, передового досвіду, педагогічних технологій у навчання й виховання. Тому організація оперативного і повного впровадження слугує оптимізації зв'язку теорії і практики, регулюванню їх єдності.

Проведена робота показала, що процес упровадження доцільно здійснювати в послідовності таких етапів: "підготовчий", "навчальний", "конструювання нової технології чи досвіду у діяльності педагогів", "кінцевого результату". Педагогічна інноватика об'єднує нові досягнення педагогічної науки, освітні і виховні технології наукового і практичного походження, передовий педагогічний досвід. Таким чином, педагогічна інноватика – це наука про нововведення в педагогіці, що забезпечує інноваційний педагогічний процес і підготовку молоді до інноваційного, відповідного часові способу життя.

Насамперед слід зазначити, що не всі результати науково-педагогічних досліджень можуть бути безпосередньо впроваджені в практичну педагогічну діяльність, оскільки вони різноманітні й відрізняються за багатьма ознаками. Крім цього, впровадження характеризується цілеспрямованою організацією його процесу, спільними зусиллями вчених і практиків, а отже – спеціальною підготовкою до використання в практиці наукового знання і суб'єктів упровадження. Організаційно-управлінські аспекти впровадження насамперед привертають нашу увагу до типології педагогічного знання.

Найбільш поширеною і загальноприйнятою класифікацією педагогічних досліджень є їх поділ за типом зв'язку "наука-практика" на фундаментальні, прикладні й розробки. Фундаментальні педагогічні дослідження містять методологічні й теоретичні концепції педагогіки, розв'язання нових ключових напрямів педагогічної теорії, обґрунтування закономірностей, принципів і суперечностей педагогічного процесу. Фундаментальні дослідження орієнтовані на одержання нових, невідомих раніше знань, спрямовані на розвиток наукового знання.

У науці розроблена низка показників, які відрізняють фундаментальні дослідження. До них відносимо такі: 1) нові теоретичні висновки, що одержані в роботі; 2) зміни, які можуть відбутися в теорії в зв'язку з одержаними висновками; 3) перспективи, що відкриваються для прикладних робіт; 4) ступінь концептуальності й доказовості теоретичних положень, висновків та узагальнень; 5) рівень

значущості даної роботи для педагогічної теорії і шкільної практики.

Прикладні дослідження є також теоретичною роботою, що спрямована на розв'язання практичних завдань виховання, навчання і освіти, школознавства, освітнього менеджменту, підготовки педагогічних кадрів. Широко використовуючи дані педагогічного моніторингу, вони виступають науково обґрунтованою проміжною ланкою між фундаментальними дослідженнями і науково-методичними розробками. Прикладні дослідження в педагогіці характеризуються таким чином: 1) практичними висновками і пропозиціями, що одержані в дослідженні; 2) відмінностями пропозицій автора від уже відомих у науці; 3) кількістю суб'єктів, які зацікавлені у використанні одержаних результатів у практиці; 4) галузями впровадження в практику і можливостями їх застосування; 5) можливостями одержання соціальних та економічних результатів упровадження дослідження в практику; 6) ступенем підготовки нового науково-прикладного знання до впровадження його в практику.

Розробки містять конкретний методичний і технологічний матеріал з методики, інноваційних технологій, рекомендацій з удосконалення навчально-виховного процесу. А отже, розробки здійснюють прямий вплив на практику, реалізуючи наукові ідеї, що закладені в фундаментальних і прикладних дослідженнях. Розробки характеризуються: 1) методичною завершеністю для вивчення певної частини дидактики чи теорії виховання; 2) своєю відмінністю від іншої, аналогічної розробки; 3) чіткою визначеністю адресатів використання. Це може бути передовий педагогічний досвід, інноваційна технологія, новаторські методичні рекомендації, інші зразки інновацій. Таким чином, розробки є методичними матеріалами і найчастіше виступають каналами впровадження (програми, посібники, рекомендації, зошити з друкованою основою тощо).

Результативність усіх типів інноваційних досліджень у педагогіці залежить від одержаних результатів, їхнього впливу на науку і практику. Можна також виділити проміжні фундаментально-прикладні дослідження. Вони також містять новий науковий результат, вносять, як правило, позитивні зміни в педагогічний процес. Отже, об'єкт упровадження мусить бути представлений у прикладних дослідженнях і розробках.

Ми солідарні з тими вченими, які вважають упровадження нового педагогічного знання в практику невід'ємним компонентом, а отже, за нашими даними, етапом педагогічного дослідження, після його

го експериментальної перевірки й апробації. Підготовка рукопису, застерігає В.Г. Кремень, це лише проміжний, а не кінцевий продукт наукової роботи. Він наголошує, що після написання тексту дослідження "...для багатьох науковців настає момент істини, коли результат багаторічної наукової праці може стати затребуваним або навпаки залягти в шухляду" [3].

Практика висуває чимраз більш високі вимоги до вчених. Вони повинні готувати свої наукові результати до впровадження в практику. Отже, впровадження інновацій зміцнює й удосконалює систему "теорія – практика", об'єднує зусилля вчителів і вчених, робить їх співучасниками інноваційного навчально-виховного процесу.

На першому етапі впровадження (див. схему 1), на основі критеріїв оцінки і відбору нового, аналізу досягненого рівня розвитку і можливостей педагогічного колективу визначається науково-методична тема чи концепція, інноваційна дидактична чи виховна технологія, передовий педагогічний досвід, що рекомендуються до впровадження. У цей же підготовчий період входить і організаційна робота. Вона стосується розподілу конкретних доручень, створення дидактичних і матеріальних умов для забезпечення систематичного моніторингу якості знань учнів, цілісного процесу впровадження нового в практику. Організовується внутрішній контроль, на основі колегіальності визначаються зміни, пов'язані з упровадженням нового і їх черговість, конкретизується послідовність дій кожного учасника. Таким чином, перший етап упровадження нового ми визначаємо як підготовчий, його зміст в основному полягає в науково обґрунтованому відборі нового (результатів педагогічних досліджень, передового досвіду, інноваційних технологій тощо) для використання в практиці.

Другий етап процесу впровадження – навчальний. На педагогічних радах, виробничих нарадах, засіданнях методоб'єднань, семінарах, на зборах школярів, ліцеїстів чи гімназистів, батьківських зборах обговорюються питання, що стосуються об'єкта впровадження, бажано за активної участі вченого, наукові досягнення якого плануються до використання.

У процесі розв'язання завдань навчального етапу в творчості колективу школи виникають нові форми методичної роботи, що сприяють підвищенню кваліфікації кожного вчителя. Слід зазначити, що всі інноваційні форми мають активний характер. Серед них виділяємо обговорення уроків, виховних заходів, розв'язок педагогічних задач, проведення навчальних практикумів, моделювання ситуацій, ділових ігор. Головне їх завдан-

ня: навчити ставити педагогічну мету, аналізувати свої можливості, умови, обґрунтовувати завдання поетапних власних дій, шляхи гуманізації взаємодії з учнями, співпраці з колегами, передбачати ефективний результат. Педагогічні ситуації доцільно брати з власної практики, пов'язуючи з об'єктом впровадження. На методоб'єднаннях молодих педагогів слід ознайомлювати з методами і прийомами роботи досвідчених учителів. Гра, моделювання, навчальні практикуми тощо дозволяють учителям на практичному рівні засвоювати нові ідеї, розвивати творчі здібності дітей.

Щоб зняти зайве напруження в процесі засвоєння нового досвіду чи технології, бажано проводити, крім відомих офіційних форм навчання педагогів, різні види дозвілля – методичні вечорниці, педагогічні КВК, брейн-ринги тощо. Ці форми дозволяють у невимушених взаєминах обговорити зміст і засоби впровадження, створити добрий мікроклімат, за чаєм чи кавою виробити певну позицію щодо об'єкта впровадження, дати методичні поради молодим. Тему "вечорниць" бажано завчасно не називати, щоб розмова була неформальною і відвертою. КВК сприяє засвоєнню теоретичних знань і активізації вмінь та навичок. У цій грі команди, навпаки, мусять бути ознайомлені з темою, готують домашнє завдання, відповіді на оригінальні запитання, які потребують знань педагогічної теорії і практики.

У деяких школах, ліцеях і гімназіях цей етап упровадження закінчується проведенням методичного фестивалю, педагогічних читань, конференцій, на які запрошені всі вчителі. Відбувається обмін досвідом, найкращі педагогічні знахідки демонструються на широкій панорамній виставці, за допомогою мультимедійних засобів. Вузлові питання нової технології доцільно висвітлювати в ході педагогічної дискусії, набутий досвід передавати на наукових семінарах, науково-практичних конференціях, організувати естафети передового досвіду. Названі форми методичної роботи дозволяють виявити найбільш підготовлених і активних педагогів. Із їхнього числа на цьому етапі важливо виділити творчу групу вчителів (у деяких школах вони мають назви проблемних, ініціативних груп). У цих групах досвідчені працівники школи поглиблюють вивчення об'єкта упровадження. Оскільки весь педагогічний колектив одночасно не зможе перейти до практичного вирішення проблеми, то ці групи розробляють рекомендації, апробують їх у власній практиці, прокладають методичний шлях для інших педагогів. Досвід упровадження показує, що оптимальна кількість педагогів у групі залежить від обсягу педагогіч-

ного колективу і налічує 3-5 або 5-7 чоловік, але не більше, оскільки виникає необхідність контактності, постійного обміну думками, мобільності.

Важливо звернути увагу також на послідовність у психологічній і методичній підготовці вчителів до сприйняття нового, розробку моделей, схем, рекомендацій, порад, посібників і підручників, а також колективне обговорення висунутих гіпотез, шляхів та засобів оптимізації й удосконалення нового у процесі впровадження, його пристосування до конкретних умов школи.

Третій етап – конструювання новітньої виховної чи дидактичної технології, передового досвіду, певних напрямів у виховній діяльності окремих педагогів, вивчення і підготовка їх до масового втілення. Експериментальна робота показала, що перехід, наприклад, на нову методику роботи навіть у досвідчених учителів викликає певні труднощі, тому вони потребують допомоги. Була розроблена система заходів, що пропонувалася автором об'єкта впровадження.

У цю систему вчителями були внесені певні корективи та доповнення. Наприклад, надавати всій системі особистісної орієнтації, ввести 12-бальну шкалу оцінювання, проводити підсумкові заняття з груповим аналізом за широкої участі учнів, розробити індивідуалізовану систему моніторингу і контролю знань, визначити варіативні види і засоби самостійної роботи учнів. Отже, обов'язковою є апробація набутого досвіду на основі нової педагогічної концепції, а також перевірка рекомендацій, розроблених творчою групою, висвітлення наслідків. На цій основі можна узагальнити сконструйовану технологію чи передовий педагогічний досвід.

Із доробку членів творчої групи потрібно відібрати те, що апробоване і може бути рекомендоване всьому колективу. З цією метою адміністрація школи вивчає систему діяльності цих учителів, відвідуючи у них по 20-30 уроків чи виховних заходів, проводить з учнями співбесіди, контрольні роботи, створює виховні ситуації.

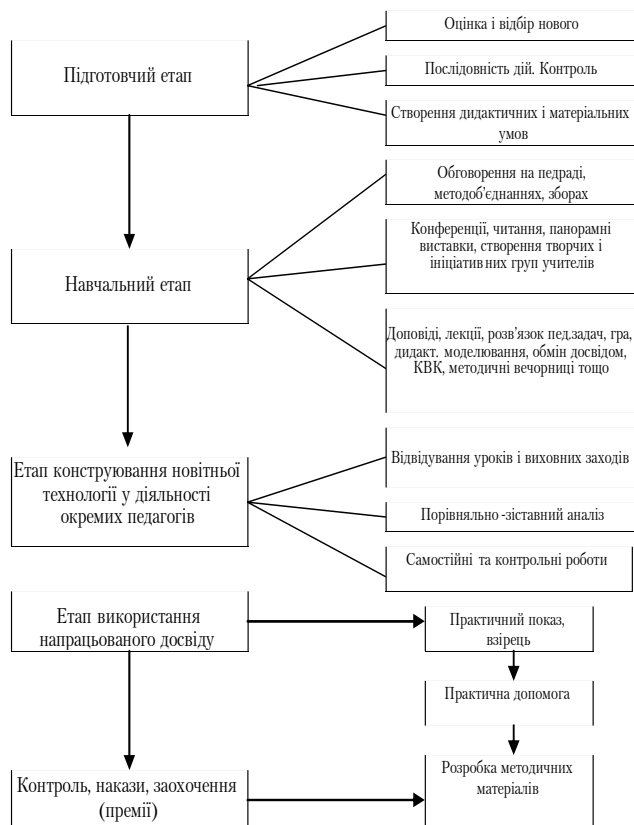
Проведена дослідницька робота переконує: чим краще вчитель теоретично підготовлений з проблеми, що впроваджується, і ознайомлений з іншими дослідженнями у цій галузі, тим ґрунтовніше він здійснює й аналізує процес упровадження, тим більша кількість невирішених питань знаходиться в його полі зору.

І, нарешті, четвертий, останній етап – кінцевого результату, етап використання колективом учителів напрацьованого ініціативними чи творчими групами досвіду. На цьому етапі продовжують його вивчення, проводять семінари-практикуми, науково-практичні конференції, пе-

дагогічні читання, співбесіди і консультації. Практична робота дозволила на етапі використання напрацьованого досвіду назвати такі обов'язкові ланки роботи: а) виділення нерозв'язаних у своїй роботі питань або тих серед них, що викликають труднощі і потребують додаткових зусиль. З цією метою може бути проведена індивідуальна робота: консультація, бесіда, пояснення, практичний показ, як взірць тощо; б) демонстрація передового досвіду в практичній діяльності й акцент на суттєвому в ньому (проведення нетрадиційних уроків, предметних і тематичних тижнів, організація взаємовідвідувань уроків і позаурочної діяльності школярів – занять за вибором, гуртків, факультативів, їх аналіз і самоаналіз, оцінка і самооцінка); в) розробка методичних матеріалів (програм, посібників, підручників, практичних рекомендацій, пам'яток); г) практична допомога деякій частині вчителів (організація наставництва, шефства, семінарів, практикумів, консультацій тощо); д) контроль за удосконаленням чи перебудовою роботи відповідно до об'єктів упровадження.

До етапу кінцевого результату відносять також підбиття підсумків роботи, видання наказів, нагород, премій, інші стимулювання вчителів у навчально-виховній діяльності. На особливу увагу заслуговує піднесення виховання і самовиховання учнів.

Схема 1.

Загальний процес упровадження нового

Слід зазначити, яка б інновація не впроваджувалася, активними мусять бути всі члени педагогічного колективу. Упровадження, наприклад, дидактичних ідей не залишають осторонь також і класних керівників. Вони покликані тримати постійний контакт з предметниками, повніше розкривати індивідуальні та психологічні особливості учнів, стимулювати їхню самостійність, орієнтувати на більш високий рівень навчання, проводити відповідні позаурочні заходи, тримати міцний контакт з батьками, разом визначати засоби індивідуального впливу.

Батьки також мусять бути обізнані з об'єктом упровадження, їм належить створювати умови для оптимального учіння в класі і вдома, надавати дітям допомогу, підтримувати їх і контролювати у ході формування оптимальних загальнонавчальних умінь, інформувати вчителів про навички дітей, рівень самостійності учіння. Батьки не залишають поза увагою труднощі, що виникають у дітей, час, який вони витрачають на самостійну домашню роботу.

Члени учнівського самоврядування працюють у тісному контакті з учителями й класними керівниками. Вони організовують огляди знань, виставки учнівських робіт, вислуховують повідомлення про хід і результати роботи, по-різному стимулюють успішну діяльність, висвітлюють навчально-виховну роботу в пресі та по шкільному радіомовленню.

Проведена робота показує, що, упроваджуючи нове, директор повинен створювати всі умови для творчості вчителя. Глибоко проникаючи в нове і відтворюючи його у власній практиці, необхідно вдосконалювати свій креативно-когнітивний, проблемно-пошуковий стиль мислення, пристосовувати до стилю, що впроваджується. Не забувати, що впровадження – певний інтелектуально-вольовий акт, який потребує мобілізації зусиль вчительського і дитячого колективів.

Педагог формує в роботі з учнями найсприятливіше для себе співвідношення: співпідпорядкування, співробітництва чи співтворчості. У педагогічному процесі реалізується вся тріада повністю, але з різними домінантами і обов'язково в розвитку – від співпідпорядкування до співтворчості. Певному рівневі відносин повинна відповідати діяльнісна дидактична і виховна структура, в якій переважають різні види самостійної роботи: самостійна робота за алгоритмами, запрограмованими вчителем; самостійна робота за програмами; самостійна робота на вибір учнів; самостійна творча робота; самостійна робота, спрямована на поповнення знань; самостійна робота розви-

вального характеру; самостійна робота виховного змісту; самостійна робота для контролю й оцінки знань. Аналіз різних видів самостійних робіт відповідно до досягнутого рівня взаємодії спрямовує раціональне учіння до співробітництва і співтворчості, досягнення кожним окремим учнем відповідної його можливостям навчальної діяльності в її розвитку.

Упровадження нового у загальноосвітніх навчальних закладах як неперервний процес сприяє їх постійному динамічному розвитку. Повне і вдумливе впровадження новацій служить удосконаленню змісту, а також усієї системи засобів навчання і виховання, особистісних якостей педагога. Оскільки йде мова про прискорений розвиток освіти, вчителі багатьох шкіл, гімназій і ліцеїв відповідно до впроваджуваних ідей розробляють нестандартні уроки, де висвітлюють різноманітні методи та форми, що активізують інтелектуальні можливості учнів, дидактичні матеріали для доповнення окремих розділів програми, матеріали з позакласної роботи, у яких показують цікаві форми роботи гуртків, факультативів, вечорів, тижнів навчальних предметів, змагань, клубних заходів тощо, оформляють предметні кабінети, складають тести для контролю знань, перевірки засвоєння основних поточних і підсумкових етапів учіння, особливо цікаві програми спецкурсів, посібники для вчителів, рекомендації з підготовки до різних предметних олімпіад та виховних заходів.

Упровадження сприяло появі цінних матеріалів з різнорівневого особистісно орієнтованого навчання, організації самостійної роботи з учнями, лекційно-практичної та модульної системи навчання. Спостереження дає підстави стверджувати, що впровадження залежить від рівня підготовленості педагогічних кадрів, їхнього творчого потенціалу, повністю визначається стилем директора школи, поєднанням єдиноначальності й колегіальності, що забезпечує новаторські пошуки вчителів, стимулює почуття відповідальності за свій навчально-виховний заклад. Проведена робота дозволяє зробити ряд висновків.

По-перше, науково обґрунтований відбір нового і чіткий процес упровадження сприяють піднесенню професійної компетентності вчителя, що надзвичайно важливо для забезпечення особистісно орієнтованого, індивідуального підходу до кожного учня, розвитку профільності, широкого застосування модульного навчання і 12-бальної системи оцінювання навчальних досягнень, виховання інтересу до навчальних предметів, розвитку потреб і потягу до самоосвіти, наукового пошуку і професійного самовизначення

школярів.

По-друге, у школах, що постійно займаються науково обґрунтованим упровадженням, суттєво перебудовуються всі ланки навчально-виховного процесу, виходячи з принципів розвитку і модульності. Система неперервного впровадження нових досягнень педагогічної науки, новітніх дидактичних і виховних технологій дає змогу поетапно модернізувати звичайну класно-урочну систему на інтенсивну модульно-розвивальну, відносини елементарного співпідпорядкування – на гуманні, морально-естетичні, суб'єкт-суб'єктні взаємини співробітництва і співтворчості всіх учасників педагогічного процесу.

Важливо наголосити, що новим у педагогіці є не лише те, що відповідає цьому за хронологічним принципом. Нове визначається тим, як воно слугує практиці, допомагає вирішувати складні питання навчання і виховання молоді у відповідних соціально-економічних умовах.

"Рухаючись вперед, наука не тільки створює нове, а й переоцінює старе, пережите" [2] і, додамо, – цим об'єднанням новацій і традицій удосконалює сучасну педагогіку і школу.

Проведена дослідницька робота дозволила з'ясувати, що неперервний процес упровадження інновацій залежить від:

- усвідомлення потреби результатів наукових досягнень чи новітніх технологій, що відібрані як об'єкти впровадження;
- від відповідності об'єкта впровадження критеріям його оцінки і відбору;
- від спрямованості й узгодженості організаційних зусиль учасників упровадження;
- від виду (нормативне, ініціативне; пряме, побічне) і форм (методичні посібники, рекомендації, положення, пам'ятки), в яких представлений об'єкт упровадження;
- від усвідомлення педагогами необхідності впровадження нового, подолання консерватизму мислення деяких із них;
- від своєчасного усунення труднощів і помилок, що виникають у процесі впровадження.

Упровадження нового визначається:

- завершеністю, науковою і практичною коректністю об'єкта впровадження;
- репрезентативністю результатів досягнень науки чи передового досвіду;
- участю у впровадженні авторів технологій і досвіду чи використання комплексу розроблених ними методичних матеріалів;
- представленістю нового в методичних матеріалах;
- наявністю в школі атмосфери творчої пошуку;
- переходом учителів і всього педаго-

гічного колективу до власних узагальнень і розробки нових дидактичних і виховних технологій.

Глобалізаційні процеси, поряд з інтернаціоналізацією освіти, стимулювали до життя педагогічну україністику. Це, на наш погляд, насамперед викликано прагненням недопущення нівелювання національного, пов'язано з турботою про духовне здоров'я дітей і молоді. Тому впровадженню підлягають традиції, історія, культура українського народу. Об'єктами впровадження можуть стати ідеї гуманізації навчально-виховного процесу (суб'єкт-суб'єктні відносини учителів і учнів, особистісно орієнтована педагогічна діяльність, національні і загальнолюдські цінності, міжетнічний діалог культур, усвідомлення дитини як мети і сенсу виховної діяльності тощо). Варто при цьому зауважити, що без гуманістичного мислення учителя, директора, зорієнтованих на особистість учня, важко об'єктивно відбирати нові досягнення науки чи інноваційні технології та оперативно їх упроваджувати. Тільки постійне науково обґрунтоване впровадження нового забезпечить відчутний позитивний вплив на соціально-економічний розвиток суспільства, його освіти й культуру.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бойко А. М. Виховання людини: нове і вічне / А. М. Бойко. – Полтава, 2006. – 566 с.
2. Вернадский В. И. Очерки и речи / В. И. Вернадский. – Пг., 1992. – С. 112–113.
3. Кремень В.Г. Наукова діяльність АПН України / В. Г. Кремень // Педагогічна газета. – 2007. – № 3 (158).
4. Савченко О.Я. Впровадження результатів наукових досліджень в освітню практику / О. Я. Савченко // Педагогічна газета. – 2007. – № 3.

Стаття надійшла в редакцію 20.11.2008 ■